

פסיכומטרי לא שיוויוני

המבחן הפסיכומטרי, אימתם של המועמדים ללימודים באקדמיה, אינו מסוגל להעריך יכולות של מועמדים שמגיעים ממגזרים בעלי רקע תרבותי והשכלתי שונה ■ שולמית בן-ישר (רייזמן)

סטודנטים במכללת הדסה

"מאז שייסדו את הבחינה בשנות ה-70, לא נמצא תחליף טוב יותר עבורה".

הטייה לטובת נבחנים מערביים

אף ששיטת הבחינה מצביעה על יכולות הכרחיות להצלחה בלימודים, לדעת רימר עדיין חסרים בה אלמנטים קריטיים כדי לנבא את סיכויי המועמד להצליח בלימודים. "הבחינה כפי שהיא מתוכננת כיום, אינה מסוגלת לאמוד את מידת המוטיבציה או היצירתיות של הנבחן, שגם הן תכונות חשובות להצלחה בלימודים ובעולם התעסוקתי".

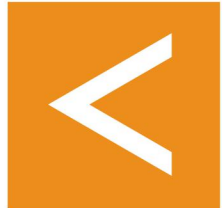
בעיה לא קטנה, לדעתו, היא בכך, שהפסיכומטרי דורש שליטה בעברית ועמידה בלוח זמנים לחוץ, מה שמעניק יתרון לנבחנים מערביים, בעלי תכונות תחרותיות ויכולת ריכוז מצויינת. כך נוצר מצב, שכל מי שאינו בעל תכונות אלה, נמצא בעמדת נחיתות", הוא אומר.

ד"ר סוזי קגן, ראש התחום לטיפול באמצעות משחק באוניברסיטת בר אילן, ובעלת מכון לטיפול רגשי, מצביעה אף היא על הקהלים הנפגעים משיטת הבחינה כיום. "יש לי מטופלת, שכבר ניגשה שלוש פעמים לבחינה. כל פעם היא עשתה את כל תהליך הלימוד וההכנה הדרושים, אך ברגע האמת היא קיבלה בלאק-אאוט ויצאה מהבחינה בכישלון חרוץ, למרות ההשקעה הרבה במאמץ ובכסף. המוטיבציה והיכולות שלה גבוהות, אבל בגלל ההליך הפסיכולוגי המלחיץ בזמן, ובחשיבות של המועמד, היא נתקפה חרדה ולכן לא תתקבל אפילו למחלקה שלא דורשת ציון גבוה. למערכת אין פתרון למיגבלה זו. אז אומרים לה, תמשיכי לנסות".

מלבד הקושי הפסיכולוגי-נפשי, נפגעים משיטת הפסיכומטרי, לטענת ד"ר קגן, גם נבחנים בעלי רקע תרבותי שונה. "ישנן אוכלוסיות שמגיעות לבחינה עם נתוני פתיחה נמוכים: עולים חדשים, ערבים, חרדים, שמושגי היסוד עליהם מושתתת הבחינה,

מה משותף בין חרדי, עולה חדשה מאתיופיה, ערבי תושב נצרת ובחורה עם חדרת בחינות? גם אם זה נשמע כמו התחלה של בדיחה, המציאות מוכיחה כי כל אלה נמצאים בקבוצות אוכלוסייה שעשויות להתקשות יותר מאחרים בבחינה הפסיכומטרית. במוסדות אקדמיים רבים כיום בישראל, נדרשת הצלחה בפסיכומטרי כתנאי סף לקבלה ללימודים. אך מסתבר שכלי סינון זה, פוגע מראש באוכלוסיות מסויימות ומקשה על סיכויי הקבלה שלהם, בלי קשר לתכונותיהם ויכולותיהם האמיתיות.

הבחינה הפסיכומטרית משמשת להערכת כישורי למידה וחשיבה של אדם ביחס ליכולותיהם של אנשים אחרים. בישראל, המבחן מתפקד ככלי מיון לכניסה לאוניברסיטאות השונות ולמוסדות נוספים להשכלה גבוהה. רף הקבלה במוסדות להשכלה גבוהה רבים, מורכב משילוב של הציון הפסיכומטרי עם ציוני תעודת הבגרות. בפקולטות מסויימות, כמו בתי ספר לרפואה, נדרשים המועמדים ללימודים לעמוד במבחנים נוספים, ולעומת זאת ישנם פקולטות

להשכלה גבוהה. רף הקבלה במוסדות להשכלה גבוהה רבים, מורכב משילוב של הציון הפסיכומטרי עם ציוני תעודת הבגרות. בפקולטות מסויימות, כמו בתי ספר לרפואה, נדרשים המועמדים ללימודים לעמוד במבחנים נוספים, ולעומת זאת ישנם פקולטות

"חסרים בבחינה אלמנטים קריטיים לניבוי סיכויי המועמד להצליח בלימודים, כמו מידת המוטיבציה או היצירתיות של הנבחן, שהן תכונות חשובות להצלחה בלימודים ובעולם התעסוקתי"

ומוסדות שאינם דורשים כלל ציון פסיכומטרי.

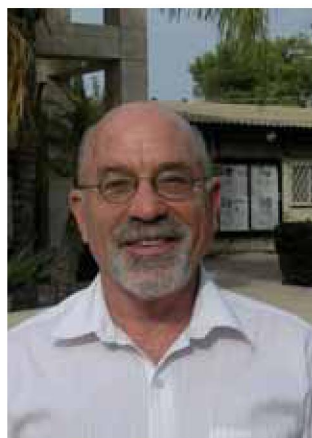
"המטרה הבסיסית של הבחינה היא לעזור למוסדות בסינון יעיל של סטודנטים", מסביר ד"ר אביגדור רימר, ממועצבי המבחן הפסיכומטרי, שבעברו עמד בראש מכון פילת, וכיום מרצה במכללה האקדמית גליל מערבי. "באוניברסיטאות אין מספיק מקום לכולם. אז הן מעוניינות להשקיע רק במי שסיכויי הצלחתו גבוהים דיים. הבחינה הפסיכומטרית הקיימת כיום עומדת לפי כל דרישות ה-SIT, ובכל הסטנדרטים העולמיים. מחקרים מראים, כי אכן יש קשר בין הציון בבחינה זו, לבין מידת ההצלחה בלימודים. הבחינה בודקת את היעילות הקוגניטיבית: היכולת להבין היקשים, להתמיד בריכוז לאורך זמן, להפגין הבנה במיגוון תחומים, והיא בוחנת את היכולת לפתור בעיות המצריכות חשיבה מופשטת. כל אלה כלים חשובים שיכולים להעיד על המסוגלות של סטודנט להשלים בעתיד את הדרישות לתואר", הוא אומר.

זרים להם. עולה חדש, למשל, עשוי להתקשות עם העברית, ועם מושגים והיקשים שלא מוכרים לו מהתרבות ממנה הגיע. באותה מידה נפגע גם החרדי שלא למד מתמטיקה, ולכן יתקשה להדביק את הפער שהחלק הכמותי מציב לו, ולא יסתדר עם נוסחאות וגרפים. אז למה לאמוד את היכולות שלו בכלים הלא רלוונטיים האלה? למעשה הבחינה מצביעה רק על חלק מהיכולות הדרושות כדי להצליח בלימודים, אך לא מתייחסת כלל לתכונות חשובות אחרות, המשפיעות לא פחות, כמו מוטיבציה, שקדנות והתמדה". לדעת ד"ר קגן, כדאי להוריד את הסינון שהפסיכומטרי מבצע, ולהנגיש בכך את לימודי התואר הראשון לכלל האוכלוסייה. "אם הצליחו להעלות את אחוזי הבגרות על ידי התאמת המבחנים לרוב הציבור, אין סיבה שלא יעשו זאת גם בלימודים גבוהים. ככה ניצור דור שיוודע יותר, ורק נרוויח מזה".

צחי מילגרומ, צילום אלון סגל

ד"ר אביגדור רימר- המכללה האקדמית גליל מערבי

ניבוי ההצלחה מבוסס רק על אוניברסיטאות. כלומר, אף שכיום כ-60% מהסטודנטים לתואר ראשון לומדים במכללות, אין שום מחקר שבדק את יכולת הניבוי של הפסיכומטרי להצלחה במוסדות האלו. בהרבה מכללות, יש השקעה עצומה בליווי הסטודנטים במהלך לימודי התואר הראשון בכלל, ושנה א' בפרט, באופן שלא קיים באוניברסיטה רגילה. לכן, הפסיכומטרי יכול לנבא הצלחה של מי שלמד באופן עצמי מקובל באוניברסיטה, אך אי אפשר להשליך את זה על מי שלמד בסביבה תומכת כמו במכללה, מה שהופך את האינדיקטורים המובנים בפסיכומטרי, ללא רלוונטיים עבור הסטודנטים אצלנו", טוען מילגרומ. "יש דרכים חלופיות להעריך את הפוטנציאל של המועמדים, במיוחד כשמדובר באוכלוסיות שאינן מצליחות באופן מסורתי בבחינה הפסיכומטרית. המבדקים של מכון פוירשטיין הם רק דוגמה לכך. לדעתי, יש לתת לכל מוסד אקדמי את החופש להחליט באופן בלעדי, מהם הקריטריונים לקבלת מועמדים, ואיזה שימוש הוא עושה במימצאי בחינות הקבלה למיניהן. זה עשוי רק להיטיב עם הסטודנטים".

יש אלטרנטיבה לפסיכומטרי

מי שעוסק בשנים האחרונות בהנגשת הלימודים האקדמיים גם באוכלוסיות שצוייננו כאן, הוא הרב רפי פוירשטיין נשיא 'מכון פוירשטיין לקידום יכולת הלמידה'. על בסיס שיטתו של אביו, פרופ' ראובן פוירשטיין, פיתחו במכון שיטת הערכה אלטרנטיבית לפסיכומטרי, המשמשת בעיקר את יוצאי אתיופיה, ובזכותה לומדים בימים אלה כ-170 סטודנטים אתיופיים גם בפקולטות היוקרתיות ביותר בארץ.

אומר הרב פוירשטיין: "הפסיכומטרי לא מסוגל לאמוד כיום את הפוטנציאל. הוא מזהה את הטובים, אבל לא את אלה שקשה להם, ויכולים להצליח בתנאים אחרים. אין הכרה בחולשות, כמו ביטחון עצמי, הטייה תרבותית או משבר נקודתי, וזו טעות משום שהאדם הוא יצור מאוד דינמי, וזה לא נכון למדוד אותו לפי בחינה ספציפית. הבחינה שפיתחו אצלנו, בוחנת לא רק את הידע בזמן נתון, אלא גם את היכולת ללמוד ולהסיק מסקנות, והיא מתוכנת לנבחנים את דרכי הפעולה, כך שניתן לבחון טוב יותר את יכולות הלמידה. לצורך העניין, אנחנו נותנים מערכת מטלות: איבחון, זיכרון, תפיסה וחשיבה מופשטת, ומבצעים תוך כדי הבחינה התערבות, שנותנת אסטרטגיה לנבחן ובוחנת איך הוא משתמש בה".

פוירשטיין, אין כאן שיטת מבחן אחרת, את הכישורים, ובעתיד צפוי לנשור "עובדה שלמרות הבגרות של העולים מאתיופיה הן טובות, הם מתקשים בפסיכומטרי. צורת הבחינה הנהוגה כיום לא מתאימה לדברי הרב הקלה בבחינה אלא ולכן מי שאין לו פשוט לא יצליח, מהלימודים. שתעודות

ד"ר סוזי קגן; צילום יעל אפשטיין

טיפים להצלחה בפסיכומטרי

(באדיבות חברת שמשי פסיכומטרי)

1. יודעים איזה מקצוע אתם רוצים ללמוד? בררו מראש במספר אוניברסיטאות ומכללות איזה ציון עליכם להשיג בכדי להתקבל ללימודים. ידועה מראש של רף הציון הנדרש, תעזור לכם להתמקד בלימוד.
2. תקופת הלימוד לקראת הבחינה היא עמוסה ואינטנסיבית. התארגנו לכך שבתקופה זו חלק גדול מזמנכם יהיה מוקדש ללימוד פסיכומטרי, ונהלו את זמנכם בהתאם. אל תצפו להספיק בתקופה זו פרויקטים נוספים, ואל תנסו להעמיס עליכם מחוייבויות מיותרות.
3. התמדה בלימוד היא יסוד חשוב בהכנה שלכם. שבו מול היומן וקבעו לעצמכם זמני לימוד קבועים לאורך כל ימות השבוע. הלימוד צריך להתקיים בצורה מסודרת, ולא בכדרך אגב.
4. שיפור אוצר המילים בעברית ובאנגלית הוא משימה שעליכם לבצע לאורך כל תקופת ההכנה לבחינה. ככל שתתחילו לעבוד על כך מוקדם יותר - תצאו נשכרים. מומלץ להסתייע באחת האפליקציות הייעודיות הקיימות היום בשוק.
5. סימולציות (מבחני דמה) הן דבר נפלא ומועיל, איך אין צורך להגזים. עשו 6-7 סימולציות לאורך תקופת ההכנה לפני הבחינה. מעבר לזה, הנזק עלול להיות גדול מהתועלת.
6. זיכרו: לפני הבחינה, במהלכה, וגם לאחריה, שיום הבחינה הוא לא סוף התהליך. הוא רק ההתחלה. הפסיכומטרי הוא הצעד הראשון שלכם בעולם הלימודים הגבוהים.

מועמדת ללימודים באוניברסיטה ניגשה שלוש פעמים לבחינה, לאחר שהשלימה את כל תהליך הלימוד וההכנה הדרושים, אך ברגע האמת היא קיבלה בלאק-אאוט ויצאה בכישלון חרוץ, למרות המוטיבציה והיכולות הגבוהות שלה

להם. היא מחמיצה את הפוטנציאל שלהם. יש לנו סטודנטים שמצליחים מאוד בלימודיהם. הם משקיעים ומפגינים בזכות זה יכולות גבוהות, ופשוט חבל למנוע מהם את האפשרות להתקבל גם לתוכניות טובות באוניברסיטאות".

צחי מילגרומ, סגן נשיא המכללה האקדמית הדסה ירושלים, אומר כי "חשוב להבין כי שיטתו של המרכז הארצי לבחינות והערכה לגבי